

מאידך, כשמדובר על החקיעה כותב בה. לדוגמא, שופר (ג:ד) כתב, "שיעור תרועה כשתי תקיעות, שיעור שלשה שברים כתרועה, הרי שתקע והרייע ותקע תקיעה ארוכה ומשך בה כשנים בראשונה וכו'".

והנכון שאם נדייק בדבריו נראה שהרמב"ם מודגש שצריכים להבין שהבלי העולם אינם מועילים ואינם מצילים - ואילו ע"י מצוה אחת אפשר להציל את עצמו ואת כל העולם כולה. על ידי התעוררת השופר צריכים להתבונן בהכנה זאת משך כל השנה.

ודבר זה נרמז בחפצא של השופר ע"י מה שהוא רמז לעקידה. עיין מש"כ במורה נבוכים (ג:כד):

ואמנם ענין אברהם אבינו ע"ה כ'עקדה' כלל שני ענינים גדולים, הם מפינות התורה, הענין האחד הוא - להודיע אותנו גבול 'אהבתי' האלוה ית' ו'יראתו', עד היכן הוא מגעת. וצוה בזה הענין אשר לא ידמה לו לא נתינת ממון ולא נתינת נפש, אבל הוא מופלג מכל מה שאפשר שיבוא במציאות, ממה שלא ידומה שטבע בני אדם יטה עליו. והוא: שיהיה איש עקר, בתכלית הכוסף לילד ובעל עשר גדול, ואיש נכבד, ובוחר שתשאר מזרעו אומה; ונולד לו בן אחר היאוש, איך יהיה חשקו בו ואהבתו אותו, אבל ליראתו האלוה ית' ולאהבתו לקים מצותו בז לולד האהוב ההוא, והניח כל מה שקוה בו והסכים לשחוט אותו אחר מהלך ימים. כי אילו היה רוצה לעשותו לשעתו בבוא המצוה אליו, היה פעולת כהלה בכלתי הפסחלות; ואמנם עשותו זה אחר ימים מעת בא המצוה אליו היה מעשה במחשבה ובהסתכלות אמיית ורחינת חק מצותו ית' ואהבתו ויראתו. ואין צריך להשגיח בענין אחר ולא לעורר הפעולת כלל. כי 'אברהם אבינו' לא מיהר לשחוט יצחק לפחדו מהאלוה שיהרגנו או ירוששו, אבל כדי שיתפרסם לבני אדם מה ראוי לעשותו בשביל אהבת האלוה ית' ויראתו, לא לתקות גמול ולא לפחד עונש - כמו שבארנו במקומות רבים. ואמר המלאך לו: "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" - רצונו לומר: שבה המעשה

יום תרועה יהיה לכם

א. רמז השופר לשיטת הרמב"ם

אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו נותרדמותכם וחפשו כמעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בראיכם, אלו השוכחים את האמת כהבלי הזמן ושוגים כל שנתם כהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנסוהויתכם והטיבו דרכיכם ומעלילכם ויעזוב כל אחד מיכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה, לפיכך צריך לחצו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף שצדק הכריע תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו. (רמב"ם הל' תשובה ג:ד)

והנה יש לעיין היטב בדברים המפורסמים האלו. קודם כל יש להבין את הקשר בין שני החלקים המחוברים במלה "לפיכך". לכאורה אין החלק השני חוצאה מרמז השופר. וכן מה שרגילים לפרש שרמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם היינו שהתקיעה מעוררת את האדם, כל קול השופר וכו'. לכאורה אי אפשר לפרש דברי הרמב"ם כן. הרי רמז יש ב'ו' - ולא ב'ה'.

וא"כ קאי אחפצא של השופר ולא אתקיעה.

הרמב"ם דייק היטב בחילוק שבנייהם, כמוכן. בהל' שופר (א:א) כתב, "מצות עשה של תורה לשימוע תרועת השופר בראש השנה שנאמר יום חרועה יהיה לכם, ושופר שתוקעין בו בין בראש השנה בין ביובל הוא קרן הכנשים הכסוף וכו'". הרי כשמדובר על השופר כותב ב'ו'.

אשר בו תקרא "ירא אלקים" גמור, ידעו כל בני אדם גבול יראת ה' מה הוא.

והענין השני - להודיע אותנו איך יאמינו הנביאים כאמת מזה שיבואם מאת האלוק בנבואה. שלא יחשוב החושב: כעבור שהוא 'בחלום ובמראה' (כמו שבארנו) ובאמצעות הכח המדמה, שפעמים לא יהיה מה שישמעוהו או מה שיומשל להם אמת, או יתערב בו קצת ספק; ורצה להודיענו שכל מה שיראה הנביא 'מראה הנבואה' הוא אמת יציב אצל הנביא, לא יוספק בדבר ממנו אצלו כלל, ודינו אצלו כדון העיניים הנמצאים כולם, המושגים בחושים או בשכל. והראה על זה הסכם אברהם לשחוט "בנו יחידו אשר אהב" כמו שצווה - ואף על פי שהיתה המצוה ההיא 'בחלום' או 'במראה'; ולו היו הנביאים מסופקים בחלום של נבואה או היה אצלם ספק כמה שישגיגוהו 'במראה הנבואה' לא היו מסכימים לעשות מה שיצאנהו הטבע, ולא היה הוא מוצא בנפשו לעשות זה המעשה הגדול 'מספק'.

זאת אמת שהעקידה מורה על כ' עניינים. א' שאברהם הניח כל חסיו של העולם בשביל מצות ה'. וב' שהיה הדיבור הנבואי אמת ויציב אצל הנביאים. כלומר, שהיתה הצווי יותר ממשי מהמציאות הגשמי אצל אברהם.

וזה עניין ערוך ישנים שכתב הרמב"ם. שאנחנו שוגים כישנים לחשוב שהנדמה יש בה ממש, והמציאות האמיתית רק נדמה. וכא השופר לרמו למסר העקידה: שמה שבאמת אמיתי היינו צווי ה' ע"י נביאיו. ומה שבאמת יציל אותנו הוא עשיית רצונו יתברך. וכמו שבעקידה אילו עשה אברהם רצון עצמו וברח להציל את בנו יחידו היה מאבד את הכל. ובעשותו רצון ה' הציל את עצמו ואת בנו לדורי דורות.

הנהגה כד"ה (טז). כיאר הגמ':

ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה

זכרונות לפני לטובה וכמה בשופר אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

ודר"ק שהרמב"ם בהלי שופר (א:א) כתב שרק יוצאים בשופר של איל וא"כ סובר שביאור דברי הגמ' בעניין למה תוקעין בשופר של איל קאי על עצם השופר - ולא אהידור של איל במקום שופר אחרת (כפירוש הרמב"ן ועוד ראשונים). [וע"ע בסמ"ג (מצות עשה מ"ב) בזה]. ואם כן מוכן שלרמב"ם מסר השופר היא מוסר העקידה.

וע"ע בשו"ת מן השמים (סי' א') שגורס 'זכרון אבותיכם' וכן יתכן לפרש גם גירסא דידן. ונראה שכך ביאר הרמב"ם ודר"ק היטב. והיינו שע"י קבלת עול מלכות שמים של מלכיות (ע"י השופר) אנתנו נעשים כעין אברהם ויצחק (שזה יסוד העקידה) ולכן מזכירים לטובה - ובעין דברי מדרש הכאור בעניין לוט ואברהם [ענין תו"ש לבראשית (יט:כט)] ודר"ק היטב. ולפי"ז הסוגיא מוכנת היטב אף לרמב"ם¹.

ב. הגזרת המצוה לרמב"ם

הרמב"ם כתב בהלכות שופר וטובה ולולב (כ-כד):

כל מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא את החייב ידי חובתו, לפיכך אשה או קטן שתקעו בשופר השומע מהן לא יצא, אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא את שאינו מינו, טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, שהטומטום שנקרע אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

1 עיין מש"כ מקודם בבית יצחק (תשנ"ג) עמ' 328, ודר"ק היטב במש"כ כאן בע"ה.

וזה שהמצוה המחוייבת אינה התקיעה, אלא שמיעת התקיעה, והיוצא מזה, שאלו היתה המצוה המחוייבת היא התקיעה, היה חייב כל אדם ואדם מן הזכרים לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישוב סוכה וליטול ליל, והשומע, שלא תקע, לא היה יוצא ידי חובתו, והיה גם כן התוקע, שלא שמע, יוצא ידי חובתו, כגון אם סתם אוניו תכלית הסתיימה ותקע, היה יוצא, משום שתקע. ואין הדבר כן. אלא המצוה היא השמיעה, לא התקיעה, ואין אנו תוקעין. אלא כדי לשמוע, כמו שהמצוה היא ישיבת הסוכה, לא עשייתה, ואין אנו עושין, אלא כדי לישוב, ולכן נברך לישוב ולא נברך לעשות, ונברך לשמוע קול שופר, ולא נברך על תקיעת שופר.

והנה ג"כ צ"ע לרמב"ם, איך נפרש מה שהשמיע מוציא את השומע - הרי כתב בתשובתו שאילו היה חייב תקיעה א"א שאחר יוצאו. ואם אין חייב לתקוע כלל (אלא שא"א לשמוע אם לא היה כלל תקיעה), וכמו שנראה מהתשובה, מה כוונתו בהכאת דברי ר' זירא שהשמיע צריך להתכוון להוציא את השומע ידי חובתו. ואם כן מוכח ממה שכתב במשנה תורה (כשיטת ר' זירא) שיש חייב בהשמעה, ולא רק בשמיעה. וא"כ, למה דחה שיטת ר"ת שיש חייב תקיעה - מכח מה שלא היה אפשר ע"י שליח, והיה כל אחד ואחד חייב לתקוע בעצמו.

ולכן נראה שיש לבאר שלדברי הרמב"ם החיוב בשופר הוא להשמיע עצמו קול השופר, כל' לגרום שהוא ישמע את התקיעה. וא"כ אין הרמב"ם חולק על ר"ת כמה שמעשה התקיעה הוא חלק מן המצוה, אלא חולק על הגדרת התקיעה כחלק מן המצוה.

לר"ת התקיעה כשלעצמה היא תכלית מעשה המצוה. אמנם לרמב"ם התקיעה היא השמיעה, כל' צריך לגרום שמיעה לעצמו. בין כך ובין כך צריך לתקוע (במצויאות), אבל משמעות התקיעה היא אחרת. ולכן, לרמב"ם התקיעה אפשר על ידי אחר שבין כך ובין כך גורם לעצמו שישמע קול השופר. אבל אילו היתה התקיעה התכלית, כלומר מצוה שבגופו, לא היה אפשר ע"י אחר (לדעת הרמב"ם).

וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא אפילו לעצמו שאין צד עבדות שבו מוציא צד חירות שבו, אלא כיצד יצא ידי חובתו שישמע מבן חורין שיתקע לו.

המתעסק בתקיעת שופר להחלמד לא יצא ידי חובתו וכן השומע מן המתעסק לא יצא, נתכוון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוון התוקע להוציא או שנתכוון התוקע להוציא ולא נתכוון השומע לצאת לא יצא ידי חובתו, עד שיחכוין שומע ומשמיע.

מאידך, הרי כתב בכמה מקומות שהמצוה היא השמיעה. בספר המצות (מ"ע ק"ע) כתב: "היא שצונו לשמוע קול שופר כיום ראשון מתשרי והוא אמרו ית' בו יום תרועה יהיה לכם וכבר התבאר משפטי מצוה זו כמסכת ראש השנה והיא אין הנשים חייבות בה." וכן כתב בהלכות שופר וסוכה ולילב (א:א): "מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה שנאמר יום תרועה יהיה לכם... [וע"ע בתשובה שהכאנו בסמוך]."

וצ"ע טובא בשיטת הרמב"ם שסובר שהמצוה היא השמיעה, ומאידך אין יוצאים א"כ שמע מבר חיובא שהתכוון להוציא (וכבר הק' האחרונים כזה). ועיין מש"כ באבן האול כזה. ועיין בספר מועדים בהלכה (עמ' מ"א הע' 10) ובס' גן שושנים (סי' ל"ד).

ועיין בעמק ברכה עניין שופר (סי' ב') שכתב שלרמב"ם יש ב' חובבים, וכוונתו שאינו רק תקיעה אלא גם שמיעה - ושהמקרא מדישה את השמיעה במש"כ "יום תרועה יהיה לכם".

אבל אין זה מתישב כ"כ בדברי הרמב"ם - במיוחד בשו"ת שלו (ובאמת גם במשנה תורה הדברים דחוקים קצת, לפי פירוש זה). וז"ל הרמב"ם בשו"ת (סי' קמ"ב):

השאלה הכ"ד שאלה מה ההבדל בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר התשובה ההבדל ביניהם גדול מאד.

וזה כעין מש"כ הר"ן לפסחים (ג' דף ט"ו ע"א) ...
 שיש לנו שני מיני מצות: מצוה שעל כרחו יש לקיימה
 בעצמו ואי אפשר להיפטר ממנה ע"י אחרים כחסילין
 וציצית וישיבת סוכה ודומיהם... ויש מצוה אחרת שאין
 על פי שמוטלת עליה אפשר להיפטר ממנה ע"י אחר
 כביאור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן.

ועיין עוד בכחוספות ר"ד קידושין (נ"ב):

יש מקשים. א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם
 לחבירו שב סוכה עבורי הנח חפליך עבורי, ולאן מלתא
 היא שהמצוה שחייבו המקום לעשות כגופו האיך יפטר
 הוא ע"י שליחו והוא לא יעשה כלום, ודאי בגידושין
 וקידושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח, שכתב בגט
 אנא פלוני פטרית פלונית, וכן נמי האשה למי היא
 מקודשת כי אם לו, וכן בתרומה הוא נוהן והתרומה
 מפורזתו, וכן בפסח הוא אוכל ועל שמו ישחט יורק
 הדם, אבל בסוכה ה"נ יכול לומר לשלוחו עשה לי סוכה
 והוא יושב בה, אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום
 וכן ציצית וכל המצות.²

ג. כלפנים דמי

עולא אמר היינו טעמא דרבנן כדרכ חסדא דאמר רב
 חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני
 ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור נעשה סניגור ולא
 והא איכא דם פר הואיל ואשתני אשתני והא איכא כף
 וכפורת וכרוב חוטא כל יקריב קאמרינן והא איכא זהב
 ומחחה חוטא כל יתגאה קא אמרינן והא איכא בגדי זהב
 מבחוץ מבפנים קא אמרינן שופר נמי מבחוץ הוא כיון
 דלזכרון הוא כבפנים דמי. (ראש השנה כ"ו.)

² וע"ע מש"כ בקצות החושן (סימן קפ"ט א) מזה ואכמ"ל.

והנה יש לבאר אמאי זה כלפנים. וכן צ"ב למה שייך ענין אין
 קטיגור נעשה סניגור דוקא בפנים. וצריכים להבין למה הטעם שזה כלפנים
 יגרום ששייך כאן דוקא ההלכה של אין קטיגור וכו', ולא שאר ההלכות של
 לפנים [שהרי פשוט שאין שופר כלפנים לכל - שהרי אין איסור וד וטמא וכו'
 בשופר ואכמ"ל]. ומקצת מה שאמרו בפירוש סוגיא זו א"נ, שלא התחשבו
 במקורות אלו, ודו"ק.

ולכן נל"פ שהענין של אין קטיגור נעשה סניגור היינו שאין לחוטא
 להתגאה ולהתפאר אלא להיות נכנע ומתבייש מחטאו. ולכן כמה שבא כסימן
 של כפרה על חטא העגל אין להתגאות כמה ששייך לחטא. ולכן בואו של
 הכהן גדול לפנים - דהוי עדות למה שנשלח לנו חטא העגל (ודו"ק היטב בזה)
 - אין מן הראוי שיתגאה כזהב שבה חטא. והוא הדין השופר שבא לסימן
 שנשלח לנו חטא העגל וניתן לנו התורה.³

ולפי זה ביאור כלפנים דמי אינו שנחשב כאילו הוי בפנים, אלא
 שאותה העניין של אין קטיגור וכו' השייך בפנים שייך גם כאן - ודו"ק
 היטב.⁴

³ עיין ר"ן (דף ג' ד"ה בראש השנה וכו') ועוד ואכמ"ל בזה.

⁴ ואח"כ ראיתי שהג"ד מנחם כשר זצ"ל העיר בספרו דברי מנחם שר"ח גוס יתגאה
 (במקום יתגאה) ושכן נראה מהירוש' וכו' - ע"ש. וזה ממש כמ"ש בביאור הענין.

[אמנם מש"כ שם בענין דברי רש"י אין נלע"ד כן. דעיינן ברש"י ד"ה כיון דלזכרון
 שלכאו' כתב שמה שהשופר לזכרון הוי במקום היותו ענין של מתנאה, נוסף על מה
 שאינו בפנים - ודלא תחסי' והריטב"א שכת' שזה רק במקום היותו בפנים.

אמנם באמת אינו כן אלא כוונתו שאין זה בפנים, ולכן לא איכפת לנו כמה שמתגאה -
 אלא משום היותו לזכרון. זאת אומרת שמה שפיי' שאין כאן חוטא כל יתגאה אין כוונתו
 שאין כאן נוי אלא שאין כאן הפגם של כל יתגאה - שאינו שייך בחוץ. והוי (לקושיית
 הגמ') דומיא דבגדי זהב בחוץ ממש - ודו"ק היטב.]

זאת אומרת שאינו מתכוון היטב בשמיעה ע"י התרי קלי, וכאמת בא הקול לאוזניו אלא שאין דעתו טופס את הקול. וא"כ, אף שבקול הברה הוי יותר קשה להתבונן בקול (ולכן אף חביבא לא שמע); מ"מ בעצם הוי הלכה של כוונה.

ולפי"ז, דברי המשנה מתפרי כמין חומר. הרי זה שעבר אחורי בית הכנסת וכו'. שמע באוזניו קול השופר, אלא שלא התכוון וכו'. וזה ממש המשך המשנה, ודו"ק. ולכן המלה "וכן" מוכן היטב.

וכן משמע בתוספתא (כ"ה):

התוקע ומתעסק והתוקע ומתלמד והמלמד את בנו והמלמד את תלמידו אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא. ודעה שהרביץ את צאנו אחורי בית הכנסת וכן חולה שהיה מוטל אחורי בית הכנסת ומי שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא אף על פי שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כיון לבו זה שכיון לבו יצא וזה שלא כיון לבו לא יצא שאין הכל הולך אלא אחר כוונת הלב שנאמר תכין לכם תקשיב אונן ואומר תנה בני לכן לי ועיניך דרכי תצרנה וגו'.

ה. יום תרועה

המשנה ברי"ה (ג): מגדירה את קולות השופר כך: "סדר תקיעות שלש שלש שיעור תקיעה כשלת תרועות." והקשו בגמרא: "והתניא שיעור תקיעה כתרועה." ועל זה בא תירוץ תמוה: "אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי ותרועות דכולהו בבי תנא ברא קא חשיב חד בבא ותו לא." רש"י ביאר כך: "תנא דידן קא חשיב דכולהו בבי - והכי קאמר שיעור שלש תקיעות כשלת התרועות. ותנא ברא קא חשיב דחד בבא - שיעור התקיעה כשיעור התרועה, ותרוייהו חדא מילתא אמרי." ולכאור תמוה, דאיך יתכן לפרש מתני' הכי. ועוד הרי יש ר' תקיעות ולא ג'.

ד. בגודר שמיעת קול השופר

התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא אף על פי שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כיון לבו. ראש השנה (כו:)

ולכאור' זה פלא דלמה יש השוואה כלל ביניהם (חוץ ממה שיש בהם פסול והכשר תקיעה - ולא יתכן לפרש המשנה כן). וכן הק' הריטבי"א ועוד - ע"ש.

ולע"ד נל"פ שמה שאם כל הברה שמע לא יצא, היינו דהוי כעין ההלכה של תרי קלי - עיין רש"י (כת). ודו"ק. והנה בעניין של תרי קלי לא משתמע מוכח שא"ז הלכה שאין האוזן יכולה לשמוע באמת. שהרי היכא דחביבא יהיב דעתיה ושמע, כמו שמצינו:

ותרי קלי מי משתמע והתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע לכך מאריך בשופר למימרא דכי שמע סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא תחילת תקיעה בלא סוף תקיעה יצא הא שמע תקע בראשונה ומשך בשניה כשחיים אין בידו אלא אחת אמאי תיסק ליה בתרתי פסקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן תא שמע התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא אמאי ליפוק בתחילת תקיעה מקמי דליערבב קלא אלא תרתי קלי מחד גברא לא משתמע מתרי גברי משתמע ומתרי גברי מי משתמע והא תניא בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא (יהו שנים קורין) ניהא אחד קורא ושנים מתרגמין הא לא דמיא אלא לסיפא בהלל ובמגילה אפילו עשרה קורין אלמא כיון דחביב יהיב דעתיה הכא נמי כיון דחביב יהיב דעתיה ושמע אלא למה מאריך בשופר לידע שמצות היום בשופר. ראש השנה (כו:)

אמנם יסוד הדבר היי ההבדל בין תרועה ותקיעה. התרועות הם כברים עצמאיים הנמנים כיחידים, שיש לה' של ג' תרועות. ואילו התקיעות הם הקדמה וזיום לתרועה, ולכן אין כאמת מניין של ג' תקיעות כלל - אלא ג' תרועות ותקיעותיהם. וזה היסוד לדברי אב"י, ע"ד רש"י וד"ק היטב. ולפי זה לשון המשנה הו"י כמין חומר ומדויק בתכלית הדקדוק לרמוז עניין גדול.

וד"ק היטב כרש"י שכתב כאן שלש תקיעות אמנם כתב שלש התרועות. והנה הב"ח שניה הגירסא, אמנם לפי מש"כ הנוסחא הראשונה של רש"י מדויק היטב שיש תרועות מסוימות - ולא תקיעות, וד"ק היטב. ויחזן שאף לב"ח כן הוא, ואכמ"ל. ועוד יש לדייק שבהמשך מדבר רש"י על התקיעה, ששם מדובר במושג של תקיעה ולא בתקיעות הפרטיות וד"ק.

וכן יש לדייק בלשון אב"י שאמר תקיעה ותרועות בביאור דברי תנא דידן. ולא א' ג' תקיעות אלא תקיעה - וזה ממש כפרש"י (ע"ד שביארנו). ננעכ"פ אין התקיעה שלפניה ולאחריה שוים - כדמוכח מסוף דברי התוס' כאן וד"ק היטב. ונראה שבמהותם שוים, אלא שהמסגרת משנה משמעותם. אבל אי"ז בעצם אלא מק"י וד"ק היטב. ועיי' עוד בהל' שופר (ג'ד) שהרמב"ם מפ' שב' התקיעות הם כ' חלקים ממסגרת אחת - וד"ק היטב. והנה לרמב"ם התקיעה לפניו ולאחריה ביחד גם כן נק' תקיעה. וכוה מיושב קשיות הרשב"א עליו:]

הרב ראובן טרגין
ר"מ ישיבת הר עציון
ר"מ ישיבת הכותל

קדושת מקום - יחסה לשכינה ולישראל

קדושת השכינה

א. הקדושה והשכינה

כל דיון הקשור לקדושה צריך להתחיל בהתייחסות לגורם שהוא מקור רעיון הקדושה - הקדוש ברוך הוא! הפעם הראשונה שהמושג "קדושה" מופיע בתורה, בהקשר של קדושת הזמן, מכליטה את הקשר בינו לבין הקב"ה - "ויברך א-להים את יום השביעי ויקדש אותו...". (בראשית כ"ג). בפעם השנייה שהמושג מופיע, הוא מתייחס למימד השטח, ומדגיש את ההשלכות של נוכחות השכינה על מעמד המקום - "ויאמר: אל תקרב הלום, של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא" (שמות ג', ה).

מעבר לאזכור בהקשר של שבת בחילת הספר, מושג הקדושה אינו מופיע בכל ספר בראשית. אמנם יש מצבים שדומים מאוד לאירוע הסנה, כגון חלומו של יעקב שבעקבותיו הוא מכריז - "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית א-להים, וזה שער השמים" (בראשית כ"ח, יז), אבל המושג "קדושה" חסר. מושג זה מתחיל להופיע רק בספר שמות בהקשר של גאולת ישראל, ביסוס הקשר בינם לבין ה' במדבר, וייסוד הקשר בארץ ישראל.

1. האריך בזה הגרי"ד סולוביצ'יק, זצ"ל, הו"ד בסי' ארץ הצבי (סי' י"ב).